

กรอบการประเมิน: แนวทางใหม่แห่งการประเมิน

Assessment Framework: New Approach of Evaluation

ณัฐชัย วงศ์สกุลักษณ์¹, อัญสุรีย์ ศิริโสภณ²

Nattachai Wongsupaluk¹, Aunsuree Sirisophon²

สมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยวิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา มหาวิทยาลัยบูรพา¹

College of Research Methodology and Cognitive Science Burapha University Alumni Associate, Thailand¹

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สวรรค์ประชารักษ์ นครสวรรค์²

Boromrajonani College of Nursing, Sawanpracharak Nakhon Sawan, Thailand²

Email: nattachai.wongsupaluk@gmail.com¹

Received: 2020-09-30; Revised: 2021-01-30; Accepted: 2021-02-01

บทคัดย่อ

การประเมินเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ได้มาซึ่งสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจคุณค่าหรือตัดสินใจในผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจากตัวชี้วัดผลการดำเนินงานที่สามารถสะท้อนคุณภาพ ความสำเร็จ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความพึงพอใจกับผลที่เกิดขึ้น สำหรับขั้นตอนในการประเมินผลการดำเนินงานควรเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ การศึกษาโครงสร้างหรือกระบวนการในการดำเนินงาน การกำหนดตัวชี้วัดและกำหนดมาตรฐานการดำเนินงาน แล้วนำมาเปรียบเทียบและตัดสินกับผลที่ได้รับ โดยการประเมินผลการดำเนินงานนั้นมีหลากหลายรูปแบบตามแต่ละทฤษฎีที่มีวิธีการแตกต่างกันออกไป กรอบการประเมินเป็นแนวทางใหม่ในการประเมินผลการดำเนินงานที่อาศัยระเบียบวิธีวิจัยผสานกับแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ด้วยวิธีการแบบบนลงล่างและวิธีการแบบล่างขึ้นบนมาเป็นแนวทางในการพัฒนากรอบการประเมิน โครงสร้างของกรอบการประเมินมีลักษณะเป็นแบบลำดับขั้น ประกอบด้วย ชุดข้อมูล 4 ระดับ ได้แก่ ชุดข้อมูลของหลักการเกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ เพื่อนำไปกำหนดมโนทัศน์ แนวทางปฏิบัติ การประเมิน และการติดตามที่สามารถนำไปปรับใช้ในแวดวงการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การบริหารจัดการ การท่องเที่ยว ตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ แนวทางและระเบียบวิธีวิจัยในการพัฒนากรอบการประเมิน การประยุกต์แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้เพื่อพัฒนากรอบการประเมินในงานวิจัยต่าง ๆ รวมถึงความท้าทายและมุมมองจากประสบการณ์ในการพัฒนากรอบการประเมินของผู้เขียนเพื่อการวิจัยและพัฒนาในอนาคต

คำสำคัญ: กรอบการประเมิน, แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้

Abstract

Evaluation is an activity to obtain information to judge the value or make decisions on performance arising from performance indicators that can reflect quality, achievement, efficiency, effectiveness, and satisfaction with the results. The performance evaluation process should start from setting objectives, study the structure or process of operation, setting the indicators and standards to compare and judge with the results. Performance evaluation is various forms according to the theory with different methods. An assessment framework is a new approach for evaluation based on research methodology and criterion and indicators approach with a top-down approach and bottom-up approach are used for developing the assessment framework. The assessment framework consists of 4 level data hierarchical structures including the principle, criterion, indicator, and verifier. To define the conceptual, monitoring, and evaluation that can be adapted in the field of education, economy, society, culture, administration, tourism through environmental management and other management. This article aimed to present the basic knowledge of the C&I Approach, framework, and research methodology for developing an assessment framework and applied it to research in various fields. In addition, the challenges and aspects in developing an assessment framework were discussed.

Keywords: Assessment Framework, Criteria, and Indicator Approach.

บทนำ

กรอบการประเมิน (Assessment Framework) เป็นแนวทางใหม่ในการประเมินที่พัฒนาขึ้นจากแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (Criteria and Indicators Approach) หรือเรียกโดยย่อว่า C&I Approach ที่อาศัยระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology) และวิธีการแบบบนลงล่าง (Top-down Approach) และวิธีการแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) ซึ่งมีโครงสร้างแบบลำดับชั้น (Hierarchical Structure) อย่างเป็นระบบทั้งแนวตั้ง (vertical) และแนวนอน (Horizon) ด้วยการกำหนดชุดข้อมูลเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย ชุดข้อมูลของหลักการ (Principle) เกณฑ์ (Criterion) ตัวบ่งชี้ (Indicator) และตัวตรวจสอบ (Verifier) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อกำหนดมโนทัศน์ แนวทางปฏิบัติ การติดตาม โดยเฉพาะการประเมินผล (Teitelbaum, 2014; Phondani, Bhatta, Elsarraga, & Alhorra, 2016)

กรอบการประเมินตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในบริบทของการประเมินการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (Sustainable Forest Management) (Prabhu, Colfer, Venkateswarlu, Tan, Soekmadi, & Wollenberg, 1996) และในหลายปีที่ผ่านมาได้มีการพัฒนากรอบการประเมินในบริบทอื่นอย่างต่อเนื่องมากขึ้น เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การบริหารจัดการ รวมถึงการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจอย่างมากในปัจจุบัน (Choi and Sirakaya, 2006; Ashok, Tewari, Behera, & Majumdar, 2017) ทั้งนี้มิติของการประเมินเชิงนโยบายในระดับมหภาค และนำผลการประเมินที่ได้มาเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานต่อไป (Ritchie, McDougall, Haggith, & de Oliveira, 2000) นอกจากนี้ การพัฒนากรอบการประเมิน ยังสามารถนำไปกำหนดเกณฑ์ตามมาตรฐาน การประเมินเพื่อประเมินตนเอง (Self-Assessment) ของหน่วยงานหรือองค์กรในระดับจุลภาคได้เช่นกัน (ณัฐชัย วงศ์ศุภลักษณ์, พูลพงษ์ สุขสว่าง และกนก พานทอง, 2563)

ผู้เขียนจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อต้องการแนะนำให้ผู้อ่านได้รู้จักกับแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ รูปแบบและระเบียบวิธีวิจัยในการพัฒนากรอบการประเมิน การประยุกต์แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้เพื่อพัฒนากรอบการประเมินในงานวิจัยต่าง ๆ ความท้าทายและมุมมองจากประสบการณ์ของผู้เขียนในการพัฒนากรอบการประเมินเพื่อการวิจัยและพัฒนาในอนาคตไว้ในบทความนี้ด้วย

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้

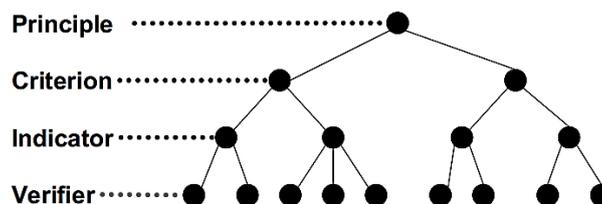
แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (C&I Approach) สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงปัญญา ความรู้ สารสนเทศ และข้อมูลที่ครอบคลุมเนื้อหาในทุกประเด็น สร้างความชัดเจนและสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทหรือสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ได้อย่างเฉพาะเจาะจง (McDougall, Haggith, & de Oliveira, 2000) ในเชิงลึกแบบลำดับชั้น ซึ่งมีโครงสร้างแบบลำดับชั้น ประกอบด้วย ชุดข้อมูล 4 ระดับ ได้แก่ ชุดข้อมูลหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ กล่าวคือ กรอบความรู้ต่าง ๆ สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นตัวแทนของหลักการในสิ่งที่มุ่งศึกษา ส่วนเกณฑ์และตัวบ่งชี้เป็นองค์ประกอบ (Element) และตัวแปรสังเกตได้ตามลำดับ เพื่อกำหนดมโนทัศน์ แนวทางปฏิบัติ การติดตาม และการประเมิน

ในขณะที่ ตัวตรวจสอบจะทำหน้าที่กรอบคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละตัวบ่งชี้ ทำให้ได้สารสนเทศที่แคบลง (Namkoong, 2002) อีกทั้งยังกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาด้วยรูปแบบของการวิเคราะห์แบบหลายเกณฑ์ (Multi-Criteria Analysis: MCA) โดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analytic Hierarchy Process: AHP) มาวินิจฉัยเพื่อจัดลำดับความสำคัญในแต่ละชุดข้อมูลของหลักการ เกณฑ์ และตัวบ่งชี้ด้วยเช่นกัน (CIFOR, 1999)

โครงสร้างของกรอบการประเมิน

โครงสร้างของกรอบการประเมินตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ แบ่งได้ 2 ลักษณะตามแกนแนวตั้ง (เชิงลึก) และแกนแนวนอน (เชิงกว้าง) (Pokorny & Adams, 2003) ดังนี้

1. โครงสร้างตามแกนแนวตั้งเป็นลักษณะโครงสร้างแบบลำดับชั้น 4 ระดับ ประกอบด้วย ชุดข้อมูลของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ
2. โครงสร้างตามแกนแนวนอน คือ จำนวนของชุดข้อมูลในแต่ละระดับชั้น ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โครงสร้างลำดับชั้นของกรอบการประเมิน (Pokorny & Adams, 2003)

จากภาพที่ 1 ผู้เขียนขอยกตัวอย่างโครงสร้างลำดับชั้นของกรอบการประเมินที่ประกอบด้วย ชุดข้อมูล 1 หลักการ 2 เกณฑ์ 4 ตัวบ่งชี้ และ 10 ตัวตรวจสอบ โดยแต่ละเกณฑ์มี 2 ตัวบ่งชี้ และแต่ละตัวบ่งชี้มีตัว

ตรวจสอบ จำนวน 2 และ 3 ตัว ตามลำดับ ในขณะที่กรอบการประเมินที่ได้พัฒนาขึ้นแล้วนั้นควรมีโครงสร้างมากกว่า 1 หลักการ ซึ่งผู้เขียนได้ยกตัวอย่างงานวิจัยที่ได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

ทั้งนี้ สามารถสรุปรายละเอียดของโครงสร้างในแต่ละลำดับชั้นหรือชุดข้อมูล ได้ดังนี้ (Prabhu et al., 1996; Lammerts van Bueren & Blom, 1997; CIFOR, 1999, Ritchie et al., 2000; Namkoong et al., 2002)

1. หลักการ (Principle) เป็นโครงสร้างชั้นบนสุดแสดงถึงความจริงพื้นฐาน (Fundamental Truths) หรือกฎ (Law) ของเหตุผลหรือการกระทำที่สะท้อนภาพอุดมคติที่ถูกกำหนดขึ้นโดยทั่วไป ตามแนวคิด และหลักการที่อิงกับสังคม ค่านิยม ประเพณี ตลอดจนความรู้และวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถอธิบายได้ เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ประกอบด้วย 3 เสาหลัก (หลักการ) คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (Barbier, 1987) เป็นต้น

2. เกณฑ์ (Criterion) เป็นมาตรฐาน (Standard) ในการปฏิบัติที่ตัดสินตามหลักการนั้น หมายรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ (Element) ที่เป็นชุดของเงื่อนไขหรือกระบวนการ (Set of Condition or Processes) ในสิ่งที่ต้องการประเมิน เกณฑ์ถือว่าเป็นหลักการในลำดับที่สองที่ขยายความหลักการในลำดับแรก และเกณฑ์ไม่สามารถวัดผลได้โดยตรง ดังนั้น เกณฑ์จึงเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างชุดข้อมูลของหลักการกับตัวบ่งชี้ โดยเกณฑ์ที่ดีควรมีการรวมกันของข้อมูลต่าง ๆ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงรายละเอียดของหลักการนั้นได้อย่างเฉพาะเจาะจง

3. ตัวบ่งชี้ (Indicator) เป็นตัวแปรที่อนุมานคุณลักษณะที่สังเกตได้หรือตัวแปรสังเกตได้ (Observation Variable) ของเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยมีการรวมกันมากกว่า 1 ตัวบ่งชี้ที่มีความสัมพันธ์กันในแต่ละเกณฑ์ ในขณะที่ตัวบ่งชี้ควรเป็นข้อความที่มีความหมายเดียว (Single Meaningful) หรือมีหนึ่งเพียงองค์ประกอบเท่านั้น

4. ตัวตรวจสอบ (Verifier) เป็นลักษณะจำเพาะของข้อมูล (Specificity Data) ที่ระบุรายละเอียดอย่างเฉพาะเจาะจง เพื่อแสดงให้เห็นว่าแต่ละตัวบ่งชี้ประกอบด้วยรายการข้อมูลใดบ้าง หรืออีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่าตัวตรวจสอบ คือชุดของข้อความที่สามารถวัดและอธิบายถึงคุณลักษณะของตัวบ่งชี้ขึ้นนั้น ๆ ได้

ความแตกต่างระหว่างกรอบการประเมินกับเกณฑ์การประเมิน

โดยทั่วไปแล้วผู้อ่านหรือผู้ที่สนใจทั่วไปจะคุ้นชินกับคำว่าเกณฑ์การประเมิน (Criteria Assessment) ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างชุดข้อมูลของเกณฑ์ (Criterion) ตัวบ่งชี้ (Indicator) และเกณฑ์การพิจารณา (Considered Criteria) (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2552) ที่ต้องการมุ่งศึกษาประเด็นในสิ่งที่ต้องการประเมิน ในขณะที่ กรอบการประเมินนั้นสามารถให้ข้อมูลหรือสารสนเทศที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและครอบคลุมในทุกประเด็นทั้งในเชิงลึก (Depth) และเชิงกว้าง (Breadth) ได้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากกรอบการประเมินมีโครงสร้างของชุดข้อมูล 4 ระดับ (หลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ ตัวตรวจสอบ) (Ashok et al., 2017) ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

ในขณะที่ เกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วยชุดข้อมูล 3 ระดับ คือ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณา ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างกรอบการประเมินกับเกณฑ์การประเมิน

ลำดับ	กรอบการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน
โครงสร้าง	(Assessment Framework)	(Evaluation Criteria)
1	หลักการ	-
2	เกณฑ์	เกณฑ์
3	ตัวบ่งชี้	ตัวบ่งชี้
4	ตัวตรวจสอบ	เกณฑ์การพิจารณา

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกรอบการประเมินกับเกณฑ์การประเมินภายใต้การศึกษาในบริบทเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของโครงสร้างของกรอบการประเมินที่ประกอบด้วยชุดข้อมูล 4 ระดับ โดยมีชุดข้อมูลของหลักการเป็นโครงสร้างชั้นบนสุด สะท้อนให้เห็นถึงกรอบความรู้พื้นฐานหรือเป็นตัวแทนของหลักการในสิ่งที่ต้องการศึกษา ถัดมาเป็นชุดข้อมูลของเกณฑ์ที่ต้องสอดคล้องกับกรอบความรู้พื้นฐานหรือหลักการนั้น โดยแต่ละเกณฑ์จะมีตัวบ่งชี้ที่สามารถสังเกตได้จากการพิจารณาตัวตรวจสอบที่มีลักษณะเฉพาะตามที่ได้กำหนดไว้ และกรอบการประเมินจะมีจำนวนของชุดข้อมูลก็ชุดข้อมูลก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเด็นหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องว่าสอดคล้องและครอบคลุมตามบริบทที่ศึกษาไว้หรือไม่ ในขณะที่โครงสร้างของเกณฑ์การประเมิน เริ่มจากชุดข้อมูลของเกณฑ์ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ และกำหนดเกณฑ์การพิจารณา เพื่อประเมินตัวบ่งชี้ในแต่ละเกณฑ์นั้น

ในทางกลับกันก็สามารถนำเกณฑ์การประเมินมาพัฒนาเป็นกรอบการประเมินได้เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การปรับชุดข้อมูลของเกณฑ์การประเมินขึ้นไป 1 ระดับ กล่าวคือ ปรับชุดข้อมูลของเกณฑ์ไปเป็นชุดข้อมูลของหลักการ และชุดข้อมูลของตัวบ่งชี้ให้ปรับเป็นชุดข้อมูลของเกณฑ์ และพัฒนาชุดข้อมูลของตัวบ่งชี้และตัวตรวจสอบใหม่ ซึ่งในกรณีนี้ถือว่าการพัฒนากรอบการประเมินใหม่ที่ขยายผลการศึกษาจากเกณฑ์การประเมินนั้น ส่งผลให้โครงสร้างโดยรวมของเกณฑ์การประเมินเดิมจะมีชุดข้อมูลที่ครอบคลุมในแนวกว้างเพิ่มมากขึ้น และมีชุดข้อมูลที่มีรายละเอียดในแนวลึกมากขึ้นอีกด้วย

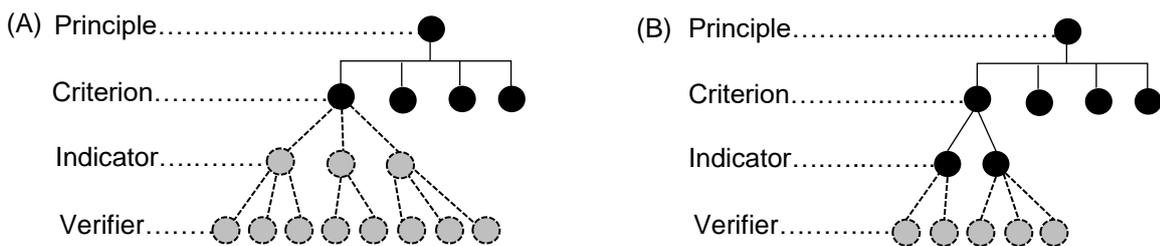
ดังนั้น ประเด็นที่น่าสนใจของการพัฒนากรอบการประเมินคือสามารถพัฒนาองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นทั้งเชิงกว้างและเชิงลึก ยกตัวอย่างเช่น เมื่อนำเกณฑ์การประเมินพัฒนาไปเป็นหลักการ ผู้ศึกษาเรื่องนี้จะต้องทบทวนวรรณกรรมและสร้างองค์ความรู้เพื่อมาสนับสนุนให้ได้ตามโครงสร้างทั้ง 4 ระดับของกรอบการประเมิน ในขณะที่ ชื่อเรื่องที่ศึกษานั้นอาจต้องเปลี่ยนไปตามบริบทของกรอบการประเมินในเรื่องนั้น ๆ

รูปแบบในการพัฒนากรอบการประเมิน

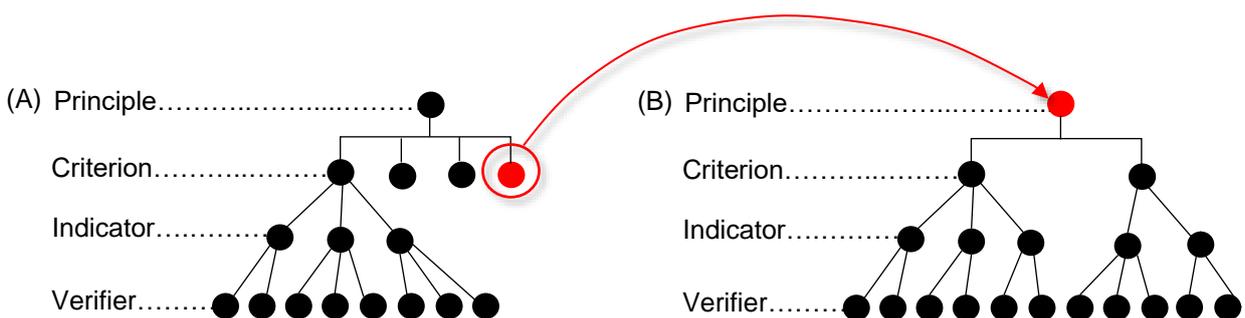
ตามที่คุณเขียนได้ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้และการพัฒนากรอบการประเมินนั้นๆ เพื่อให้เห็นภาพเชิงรูปธรรมในการพัฒนากรอบการประเมินได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในทัศนะของผู้เขียนสามารถสรุปรูปแบบการพัฒนากรอบการประเมินได้ใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การพัฒนากรอบการประเมินจากแนวคิดทฤษฎีเดิม (Assessment Framework Development based-Theory) คือ การนำแนวคิดทฤษฎีที่อ้างอิงมาศึกษาและพัฒนาเป็นกรอบการประเมิน โดยเพิ่มเติมเนื้อหาส่วนหนึ่งส่วนใดของแนวคิดทฤษฎีเดิมให้มีความกว้างและความลึกมากยิ่งขึ้น ซึ่งต้องมีโครงสร้างของกรอบการประเมินให้ครบถ้วนทั้ง 4 ระดับ ดังแสดงตัวอย่างในรูปที่ 2(A) แสดงการเพิ่มชุดข้อมูลตัวบ่งชี้และตัวตรวจสอบตามโครงสร้างในลำดับที่ 3 และ 4 ของเกณฑ์ที่ 1 ส่วนรูปที่ 2(B) แสดงการเพิ่มชุดข้อมูลตัวตรวจสอบตามโครงสร้างในลำดับที่ 4 ของตัวบ่งชี้ที่ 1 และ 2 จากเกณฑ์ที่ 1 ซึ่งทั้ง 2 ภาพนี้เป็นการเพิ่มชุดข้อมูลให้มีโครงสร้างครบทั้ง 4 ระดับตามโครงสร้างในแนวตั้งและเพิ่มข้อมูลจนครบทุกชุดข้อมูลตามโครงสร้างในแนวนอนจากแนวคิดทฤษฎีเดิม

2. การพัฒนากรอบการประเมินเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ (Assessment Framework Development based-Body of Knowledge) คือ การนำชุดข้อมูลส่วนหนึ่งส่วนใดจากแนวคิดทฤษฎีหรือองค์ความรู้เดิมมาพัฒนาเป็นกรอบการประเมินใหม่ ดังแสดงตัวอย่างในรูปที่ 3(B) กล่าวคือนำเกณฑ์ที่ 4 จากแนวคิดทฤษฎีหรือองค์ความรู้เดิมในรูปที่ 3(A) มากำหนดเป็นหลักการและเพิ่มชุดข้อมูลใหม่ให้มีโครงสร้างครบทั้ง 4 ระดับ ซึ่งรูปแบบนี้ก็จะได้องค์ความรู้ใหม่ทั้งโครงสร้างในแนวตั้งและโครงสร้างในแนวนอนได้

รูปที่ 2 การพัฒนากรอบการประเมินจากแนวคิดทฤษฎีเดิม (Assessment Framework Development based-Theory)

รูปที่ 3 การพัฒนากรอบการประเมินเพื่อต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ (Assessment Framework Development based-Body of Knowledge)

อย่างไรก็ตาม รูปแบบที่นำเสนอนี้เป็นเพียงทัศนะของผู้เขียนที่ไม่ได้กำหนดเป็นสูตรสำเร็จและแน่นอนตายตัว หากแต่พอจะเป็นแนวทางให้ผู้สนใจได้เข้าใจถึงรูปแบบของการพัฒนากรอบการประเมิน ว่าจะสามารถนำไปประยุกต์ให้สอดคล้องกับเรื่องและผู้สนใจต้องการศึกษาได้มากน้อยเพียงใด

แนวทางและระเบียบวิธีวิจัยในการพัฒนากรอบการประเมิน

เบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการพัฒนากรอบการประเมินนั้น ผู้พัฒนาควรต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวางแผนการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ โดยกำหนดกรอบความรู้พื้นฐานจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และสรุปข้อค้นพบ รวมถึงกำหนดประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในวงกว้างได้อย่างไร (Twersky & Lindblom, 2012) สำหรับแนวทางการพัฒนากรอบการประเมินที่เป็นที่ยอมรับแนวทางหนึ่งคือ Top-down Approach และ Bottom-up Approach เนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ขับเคลื่อนจากผู้เชี่ยวชาญ (Expert-Driven) สู่การมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติ (Participation) (Teitelbaum, 2014) ดังนี้

1. Top-down Approach คือ กระบวนการขั้นต้นในการกำหนดแนวคิด หลักการ หรือนโยบาย โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้ออกมาเป็นเป้าหมายการดำเนินการเชิงรูปธรรมก่อน (Teitelbaum, 2014) แล้วจึงกำหนดกรอบการศึกษา (Conceptual Framework) เพื่อระบุชุดข้อมูลของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ จากการประมวลความรู้ ประสบการณ์ และการตัดสินใจเป็นข้อสรุปร่วม (Acceptance) หรือกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินการโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert-Led) โดยอาจจะอาศัยเทคนิคการวิจัยเดลฟาย (Delphi) และการวัดฉันทามติ (Consensus) เพื่อมาสรุปชุดข้อมูลตามโครงสร้างของกรอบการประเมิน (Khadka & Vacik, 2012)

2. Bottom-up Approach คือ กระบวนการออกแบบ วางแผน และการนำผลลัพธ์ที่ได้จาก Top-down Approach ไปสู่การปฏิบัติ (Implement) ด้วยการพิจารณาร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทที่ศึกษาหรือไม่ (Teitelbaum, 2014) หรือกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการดำเนินการโดยชุมชน (Community-Led) ด้วยการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม (Participate Activities) ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) การสัมมนา (Seminar) การสัมภาษณ์เชิงกลุ่ม (Group Interview) การอภิปรายเชิงกลุ่ม (Group Debate) การระดมสมอง (Brain Storming) เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อทวนสอบและพิจารณาความเหมาะสมของชุดข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญข้างต้นสู่ผู้ปฏิบัติในรูปแบบการตรวจสอบย้อนกลับของชุดข้อมูลตั้งแต่ตัวตรวจสอบ ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์ ตามแต่ละหลักการว่าครอบคลุม ครบถ้วน และถูกต้องตรงตามประเด็นที่ได้ศึกษาไว้หรือไม่ (Khadka & Vacik, 2012)

อนึ่ง แนวคิดสำคัญของ Top-down Approach และ Bottom-up Approach ก็เพื่อขจัดความคิดที่โลเล (Oscillate) ในขั้นตอนการพัฒนาและกำหนดชุดข้อมูลทั้ง 4 ให้ปราศจากความกำกวม รวมถึงละทิ้งเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้อง และกระชับเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเหมาะสมตามโครงสร้างของกรอบการประเมินที่ได้กำหนดไว้ อีกทั้งยังช่วยในการกำหนดคำนิยามให้ถูกต้อง (Precisely Defined) ด้วยคำที่เข้าใจง่าย เพื่อหลีกเลี่ยงการตีความและเข้าใจผิดในประเด็นต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ควรพิจารณาและคำนึงถึงจำนวน (ปริมาณ) ของชุดข้อมูลว่าไม่ควรมีจำนวนมากเกินไป หรือควรกำหนดให้มีชุดข้อมูลน้อยที่สุด (Minimum Sets) เท่าที่จะสามารถทำได้ โดยต้องครอบคลุมเนื้อหาในทุกส่วน เพื่อความสะดวกในการรวบรวม บันทึก วิเคราะห์ และหลีกเลี่ยงความผิดพลาดในการสรุปผลหากมีจำนวนข้อมูลมากเกินไป (Prabhu et al., 1996) ด้วยการวิเคราะห์แบบหลายเกณฑ์ (MCA) (Khadka & Vacik, 2012) และดำเนินการโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research Design)

สำหรับระเบียบวิธีวิจัยในการพัฒนากรอบการประเมิน ผู้เขียนขอเสนอระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research Design) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อออกแบบการพัฒนาเครื่องมือ (Instrument-Development Design) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นตัวหลักและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นตัวรอง (qual → QUAN) (Edmonds & Kennedy, 2017) ดังนี้

1. การศึกษาปัญหา กำหนดขอบเขต และวัตถุประสงค์จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การลงพื้นที่สำรวจ (Survey) หรือร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) เพื่อกำหนดประเด็นและกรอบแนวทางการวิจัย (Research Framework)

2. การยกร่างกรอบการประเมิน (Blueprint) ซึ่งเป็นการศึกษานำร่อง (Pilot Study) เพื่อตอบคำถามว่ากรอบการประเมินเบื้องต้นควรประกอบด้วยชุดข้อมูลใดบ้าง ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการลงพื้นที่เพื่อสำรวจหรือเก็บข้อมูลภาคสนาม แล้วนำมาสังเคราะห์แนวโน้มความเป็นได้ของชุดข้อมูลในแต่ละประเด็น จากนั้นนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์ดังกล่าวไปดำเนินการตรวจสอบความครบถ้วนและถูกต้องของข้อมูลอีกครั้งกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามแบบ Bottom-up Approach ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลเพื่อนำมายกร่างกรอบการประเมินต่อไป

อนึ่ง สำหรับการกำหนดคุณสมบัติและขนาดของผู้เข้าร่วมการวิจัยหรือกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่จะให้ข้อมูลนั้น ควรกำหนดให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ทั้งเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน หรืออาจรวมถึงผู้ใช้บริการ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามที่กำหนดไว้ ตามจำนวนและสัดส่วนที่เหมาะสมในการให้ข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัย เพื่อให้มั่นใจว่าผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและสมบูรณ์รอบด้านจากทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง

3. การพัฒนากรอบการประเมินตามแบบ Top-Down Approach ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติเกี่ยวกับการดำเนินการในขั้นตอนที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มเดียวกันหรือไม่ก็ได้ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเดลฟาย (Delphi Technique) (Giannarou, 2014) เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบของกรอบการประเมินที่ได้จากการยกร่างกรอบขึ้นว่าควรประกอบด้วยชุดข้อมูลหรือประเด็นใดอีกบ้าง ทั้งนี้ เพื่อให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้เสนอมุมมองและแนวคิดในการปรับแก้หรือเพิ่มเติมประเด็นต่าง ๆ ของร่างกรอบการประเมินนั้น โดยผู้เชี่ยวชาญที่ถูกต้องต้องสามารถเป็นตัวแทน (Representative) และสามารถสรุปอ้างอิง (Generalization) ไปยังกลุ่มประชากรของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดได้ โดยต้องคำนึงถึงจำนวนและสัดส่วนที่เหมาะสมของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละกลุ่มที่ให้ข้อมูล และเพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลและประเด็นที่จะได้มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ แล้วสรุปข้อชุดข้อมูลของกรอบการประเมินได้พัฒนาขึ้นด้วยการวัดฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญ (Consensus)

ทั้งนี้ ขอขยายความถึงเทคนิคการวิจัยเดลฟายเพิ่มเติมเล็กน้อยว่ามีชื่อเรียกและรูปแบบที่มีวิธีการแตกต่างกันไป เช่น เดลฟายกลุ่ม (Group Delphi) เดลฟายแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Delphi) เดลฟายแบบเรียลไทม์ (Real-time Delphi) เดลฟายแบบอีติเอฟอาร์ (Ethnographic Delphi Future Research) เป็นต้น การดำเนินการสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 รอบ ด้วยการสอบถามแบบปลายเปิด (Open-End Question) และการสอบถามแบบปลายปิด (Closed-End Question) แล้วพิจารณาคำตอบเพื่อยุติการสอบถามความคิดเห็นและวัดฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งจากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เช่น

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เช่น การใช้สถิติเชิงบรรยายหรือการใช้สถิติอ้างอิง แล้วมาสรุปชุดข้อมูลของกรอบการประเมินที่ได้พัฒนาขึ้น

4. การนำกรอบการประเมินที่พัฒนาขึ้นไปใช้ สามารถนำกรอบการประเมินไปใช้ได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

4.1 การนำกรอบการประเมินไปใช้เพื่อกำหนดมโนทัศน์ แนวทางปฏิบัติ และการติดตามของกลุ่มเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้ กล่าวคือ กรอบการประเมินที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยชุดข้อมูลของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบที่พัฒนาขึ้น สามารถนำประเด็นต่าง ๆ ไปพิจารณาและปรับใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนากระบวนการดำเนินงานให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพได้

4.2 การนำไปใช้ประเมินผลการดำเนินงาน โดยนำกรอบการประเมินที่พัฒนาขึ้นนี้ไปจัดทำให้อยู่ในรูปของแบบของเครื่องมือการประเมินตามทฤษฎีการประเมิน (Theory of Evaluation) ของแต่ละชุดข้อมูล ทั้งหลักการ เกณฑ์ และตัวบ่งชี้ ด้วยการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนตัวบ่งชี้ (Indicator Score) จากการพิจารณาตัวตรวจสอบ ด้วยรูปแบบการให้คะแนนแบบ “มี/ใช่” หรือ “ไม่มี/ไม่ใช่” การกำหนดวิธีการให้คะแนนการประเมินด้วยวิธีการให้คะแนนแบบถ่วงน้ำหนัก (Weighted Sum Model) โดยต้องมีการกำหนดค่าน้ำหนัก (Weighted) ของตัวบ่งชี้ด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analytical Hierarchy Process: AHP) จากนั้นจึงนำคะแนนการประเมินที่ได้มาแปลความหมายและจัดระดับผลการประเมิน เช่น อาจแบ่งเป็น ระดับดีเด่น ระดับดี ระดับพอใช้ หรือระดับต้องปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เป็นต้น เพื่อนำไปให้กลุ่มเป้าหมายได้ประเมินตนเอง (Self-Assessment) ซึ่งกรอบการประเมินอาจอยู่ในรูปแบบกระดาษ-ดินสอ (Paper-Pencil Evaluation) หรือพัฒนาเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ (Online Computer Program) ก็ย่อมได้ โดยกลุ่มเป้าหมายนั้นต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และบริบทของกรอบการประเมินที่พัฒนาขึ้นด้วยเช่นกัน

สำหรับแนวทาง Top-down Approach และ Bottom-up Approach ร่วมกับการใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีในการพัฒนากรอบการประเมินที่ได้กล่าวมานี้ ผู้เขียนถือว่าเป็นวิธีการที่สามารถตอบปัญหาการวิจัยที่มีความซับซ้อนได้หลายมิติ อีกทั้งยังช่วยให้นักวิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่จากคำตอบที่ได้ เกิดความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน รัดกุม และลุ่มลึกตามความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมและบริบทของการดำเนินการวิจัยได้ดีกว่าที่จะเลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพหรือวิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง ในขณะที่ ผู้วิจัยต้องปฏิบัติตามแผนการวิจัยที่ได้กำหนดไว้อย่างเคร่งครัดด้วยเช่นกัน ซึ่งกรอบการประเมินที่ได้กล่าวนี้ถือว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนารูปแบบและวิธีการประเมินให้มีความหลากหลาย ภายใต้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมวิธีที่ช่วยในการพัฒนาและสามารถเติมเต็มความสมบูรณ์ อีกทั้งยังขยายขอบเขตของผลการวิจัยให้ได้องค์ความรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้นอีกด้วย เนื่องจากว่าโครงสร้างของกรอบการประเมินนั้นเป็นโครงสร้างแบบลำดับชั้นทั้งแนวกว้างและแนวลึก

การประยุกต์แนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้เพื่อพัฒนากรอบการประเมินในงานวิจัยต่าง ๆ

ปัจจุบันมีงานวิจัยหลายเรื่องที่ยกเอาแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้มาปรับใช้ในการวิจัยเพื่อพัฒนาเป็นกรอบการประเมิน ผู้เขียนขอยกตัวอย่างงานวิจัย ดังแสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างงานวิจัยการพัฒนากรอบการประเมิน

ผลงานผู้วิจัย	เรื่องการวิจัย	วิธีดำเนินการ	ผลการวิจัย
Kurka and Blackwood (2013)	การพัฒนากรอบการประเมินการพัฒนาพลังงานชีวภาพอย่างยั่งยืน	การประชุมอภิปรายกลุ่มจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แล้วสรุปประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญ	กรอบการประเมินมี 4 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านสิ่งแวดล้อม 2) หลักการด้านเศรษฐกิจ 3) หลักการด้านวิธีการเฉพาะและ 4) หลักการด้านสังคมประกอบด้วย 11 เกณฑ์ 11 ตัวบ่งชี้ และ 11 ตัวตรวจสอบ
Teitelbaum (2014)	การพัฒนากรอบการประเมินการจัดการป่าชุมชนในประเทศแคนาดา	จัดทำร่างกรอบการประเมินป่าชุมชน การประชุมแบบเผชิญหน้าและการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน่วยงานที่กำกับดูแลพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 16 คน แล้วสรุปชุดข้อมูลจากการวัดฉันทามติด้วยการพิจารณาประเด็นการยอมรับและเห็นด้วยในระดับมากที่สุด	กรอบการประเมินมี 3 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม 2) หลักการด้านผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นและ 3) หลักการด้านการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายจากป่า ประกอบด้วย 28 เกณฑ์ และ 58 ตัวบ่งชี้
Domingues, Pires, Caeiro, and Ramos (2015)	การพัฒนากรอบการประเมินความยั่งยืนของหน่วยงานบริการสาธารณะส่วนท้องถิ่น	สังเคราะห์ประเด็นแนวโน้มความเป็นไปได้ ตรวจสอบและสรุปชุดข้อมูลจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานบริการ	กรอบการประเมินมี 3 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านการป้องกันสิ่งแวดล้อม 2) หลักการด้านเศรษฐกิจ และ 3)

ผลงานผู้วิจัย	เรื่องการวิจัย	วิธีดำเนินการ	ผลการวิจัย
		<p>สาธารณะส่วนท้องถิ่น</p> <p>จำนวน 34 คน</p>	<p>หลักการด้านสังคม</p> <p>ประกอบด้วย 8 เกณฑ์ และ 36 ตัวบ่งชี้</p>
Phondani et al. (2016)	<p>การพัฒนาอย่างยั่งยืนของพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกของชาวพื้นเมืองในประเทศกาตาร์</p>	<p>การสำรวจพื้นที่ภาคสนาม การสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 7 กลุ่มอาชีพ และสรุปชุดข้อมูลจากการวัดฉันทามติด้วยการพิจารณาประเด็นที่ที่ได้รับการยอมรับและเห็นด้วยในระดับมากที่สุด</p>	<p>การประเมินมี 5 หลักการ ได้แก่</p> <p>1) หลักการด้านสิ่งแวดล้อม 2) หลักการด้านสังคม 3) หลักการด้านเศรษฐกิจ 4) หลักการด้านมนุษย์ และ 5) หลักการด้านนโยบายภาครัฐ</p> <p>ประกอบด้วย 12 เกณฑ์ และ 47 ตัวบ่งชี้</p>
Ashok et al. (2017)	<p>การพัฒนารอบการประเมินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของรัฐสิกขิม ประเทศอินเดีย</p>	<p>การสำรวจพื้นที่ภาคสนาม การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และเทคนิคการวิจัยเดลฟาย จำนวน 3 รอบ แล้ววัดฉันทามติกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเนื้อหาสาระสำคัญด้วยการทดสอบค่าความสอดคล้องด้วย Chi-square และ Goodness of Fit</p>	<p>กรอบการประเมินมี 4 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) หลักการด้านประโยชน์ทางสังคมและเศรษฐกิจสู่ชุมชน 3) หลักการด้านความตระหนักรู้และความสามารถในการสร้างสิ่งแวดล้อม และ 4) หลักการด้านความเหมาะสมด้านการท่องเที่ยวประกอบด้วย 8 เกณฑ์ 58 ตัวบ่งชี้ และ 58 ตัวตรวจสอบ</p>
ณัฐชัย วงศ์ศุภลักษณ์ และคณะ (2563)	<p>การพัฒนารอบการประเมินการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิง</p>	<p>การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธีหลายขั้นตอน (Multiphase</p>	<p>กรอบการประเมินมี 4 หลักการ ได้แก่ 1) หลักการด้านการบูรณา</p>

ผลงานผู้วิจัย	เรื่องการวิจัย	วิธีดำเนินการ	ผลการวิจัย
	สุขภาพสำหรับ ผู้ประกอบการกิจการ สปาไทย (Thai-SPA' TSCMA)	Mixed Methods) และ Top-down and Bottom-up Approach ด้วยการวิจัย เชิงเอกสาร การวิจัยเชิง คุณภาพ และการวิจัย เชิงปริมาณ แล้วร่าง กรอบการประเมิน สอบถามความคิดเห็น ผู้เชี่ยวชาญด้วย e- Delphi จำนวน 3 รอบ วัดฉันทามติด้วยทฤษฎี รีเฟเซต และจัดลำดับ ความสำคัญของกรอบ การประเมินด้วย AHP	การกระบวนกรภายใน 2) หลักการด้านการ จัดการเพื่อขยายฐาน ลูกค้าและตลาด 3) หลักการด้านผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย และ 4) หลักการด้านการเงินและ เศรษฐกิจ ประกอบด้วย 12 เกณฑ์ 36 ตัวบ่งชี้ และ 135 ตัวตรวจสอบ พร้อมกับพัฒนากรอบ การประเมินในรูปแบบ ออนไลน์บน Web Application และจัดทำ คู่มือกรอบการประเมิน เพื่อความสะดวกในการ นำไปใช้

จากตัวอย่างงานวิจัยตามตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงการพัฒนารอบการประเมินตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี ทั้งในเนื้อหาที่เกี่ยวกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ พลังงาน ป่าไม้ เกษตรกรรม การท่องเที่ยวและอื่น ๆ รวมถึง บริบทของการประเมินผลเชิงนโยบายในระดับมหภาค หรือจุลภาคในระดับหน่วยงานหรือองค์กร ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีขั้นตอนการวิจัยที่แน่นอนตายตัวในการศึกษาแต่ละกรณี แต่หัวใจสำคัญของการพัฒนารอบการประเมินตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ นั้น นอกจากจะเป็นแนวทางใหม่ในการประเมินที่ต้องการเชื่อมโยงสารสนเทศและเนื้อหาต่าง ๆ ให้ครอบคลุมในทุกประเด็น เพื่อสร้างความชัดเจนและสามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทหรือสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ได้อย่างเฉพาะเจาะจงในเชิงลึกแบบลำดับขั้นแล้ว ยังได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมและการปรับตัวอย่างเหมาะสมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการเรียนรู้

การแบ่งปันความรู้และตระหนักรู้ในสิ่งที่ต้องการพัฒนาและกำหนดเป้าหมาย เพื่อความเข้าใจและเห็นพ้องจากการถกเถียงและการตัดสินใจร่วมกัน รวมถึงสามารถนำชุดข้อมูลที่ได้ไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทที่เกี่ยวข้องได้ โดยดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสม เพื่อให้มั่นใจได้ว่ากรอบการประเมินที่พัฒนาขึ้นนี้มีความไว (Sensitive) ความตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) (Teitelbaum, 2014) ที่สามารถนำไปประเมินและสรุปผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงกับสิ่งที่ต้องการประเมินได้อย่างแท้จริง

ความท้าทายและมุมมองในการพัฒนากรอบการประเมินเพื่อการวิจัยและพัฒนาในอนาคต

การนำแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนากรอบการประเมินในต่างประเทศถือว่าได้รับความสนใจและมีการศึกษาเป็นจำนวนมาก หากแต่ในส่วนของประเทศไทยที่ผู้เขียนได้ทบทวนวรรณกรรมแล้วนั้น ยังไม่พบว่ามีกรอบการศึกษาและพัฒนาในประเด็นต่าง ๆ ภายใต้บริบทของประเทศไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า กรอบการประเมินเป็นแนวทางใหม่ที่มีความท้าทายและน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาวิจัยและพัฒนาของประเทศในอนาคตเป็นอย่างมาก ทั้งการอาศัยระเบียบวิธีวิจัยมาเป็นแนวทางในการพัฒนากรอบการประเมิน การกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการศึกษา ความท้าทายในการพัฒนาและระบุชุดข้อมูลที่ประกอบด้วยโครงสร้าง 4 ระดับ (หลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ ตัวตรวจสอบ) ตลอดจนการนำไปใช้ สำหรับกำหนดมโนทัศน์ แนวทางปฏิบัติ และการติดตาม รวมถึงการนำไปประเมินผลการดำเนินงาน โดยนำไปจัดทำให้อยู่ในรูปของเครื่องมือการประเมินตามทฤษฎีการประเมินด้วย

อย่างไรก็ตาม การพัฒนากรอบการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องมือที่มีคุณภาพทั้งความตรงและความเชื่อมั่นสู่การประเมินและสรุปผลที่ดีนั้น ควรดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัย ภายใต้การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่กำหนดไว้ตามแบบ Top-down Approach และ Bottom-up Approach เริ่มตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์การวิจัย การออกแบบวิธีดำเนินการวิจัย การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลจนเป็นกรอบการประเมินที่สมบูรณ์อย่างเคร่งครัด

ทั้งนี้ ประเด็นเนื้อหาที่ได้นำเสนอนี้เป็นเพียงบางส่วนจากปัญหาที่ผู้เขียนได้ศึกษาและพัฒนากรอบการประเมิน เพื่อต้องการนำร่องและเปิดทางให้ผู้สนใจได้มีโอกาสศึกษาแนวทางใหม่นี้ เพียงแค่หวังว่าแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้หรือ C&I Approach และกรอบการประเมินสามารถขยายและต่อยอดองค์ความรู้ให้ครอบคลุมอย่างเฉพาะเจาะจง เพื่อสามารถนำไปปรับใช้ในทุกแวดวงและประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและประเทศต่อไปได้

สรุป

กรอบการประเมิน (Assessment Framework) เป็นเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นตามแนวทางเกณฑ์และตัวบ่งชี้ (C&I Approach) มีโครงสร้างของชุดข้อมูลแบบลำดับขั้น 4 ระดับ ประกอบด้วย ชุดข้อมูลของหลักการ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และตัวตรวจสอบ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์การประเมิน (Evaluation Criteria) ที่มีชุดข้อมูลเพียง 3 ระดับ คือ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพิจารณา โดยกรอบการประเมินนั้นสามารถให้ข้อมูลหรือสารสนเทศที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงและครอบคลุมในทุกประเด็นทั้งในแกนแนวนอนและแกนแนวตั้งได้ครบถ้วนมากกว่าเกณฑ์การประเมิน ซึ่งถือได้ว่ากรอบการประเมินเป็นแนวทางใหม่ในการกำหนดมโนทัศน์ แนวทางปฏิบัติ การติดตาม และการประเมิน ที่สะท้อนให้เห็นผลการดำเนินงานจริง เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ไขให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้ ทั้งในมิติของการประเมินผลเชิงนโยบายในระดับมหภาค หรือกำหนดเป็นเกณฑ์ตามมาตรฐานการประเมินเพื่อนำไปประเมินตนเอง (Self-Assessment) ในระดับหน่วยงานหรือองค์กรก็ได้ ที่สามารถนำไปศึกษาและปรับใช้กับการประเมินหรือการวิจัยในแขนงต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การท่องเที่ยว การบริหารจัดการ และอื่น ๆ เป็นต้น โดยสามารถพัฒนากรอบการประเมินได้ตามแนวทาง Top-down Approach และ Bottom-up Approach และใช้ระเบียบวิธี

วิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่สามารถให้ผลการวิจัยได้หลายมิติ อีกทั้งยังช่วยให้นักวิจัยเกิดความเข้าใจและได้องค์ความรู้ใหม่จากคำตอบนั้นได้อย่างชัดเจน รัดกุม และลุ่มลึก แม้ว่า จะไม่มีขั้นตอนและรูปแบบการพัฒนารอบการที่แน่นอนตายตัว แต่ก็ควรดำเนินตามแบบแผนการวิจัยอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ได้มาซึ่งกรอบการประเมินที่มีคุณภาพและนำไปประโยชน์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐชัย วงศ์ศุภลักษณ์, พูลพงศ์ สุขสว่าง และกนก พานทอง. (2563). การพัฒนารอบการประเมินการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้ประกอบการกิจการสปาไทย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 14(2), 121-140.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2552). *ทฤษฎีการประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ashok, S., Tewari, H. R., Behera, M. D., & Majumdar, A. (2017). Development of Ecotourism sustainability assessment framework employing Delphi, C&I and participatory methods: A case study of KBR, West Sikkim, India. *Tourism Management Perspectives*, 21(5), 24-41.
- Barbier, E. B. (1987). The concept of sustainable economic development. *Environmental Conservation* 14(2), 101-110.
- Choi, H. C., & Sirakaya, E. (2006). Sustainability indicators for managing Community tourism. *Tourism Management*, 27(6), 1274-1289.
- CIFOR. (1999). *The CIFOR Criteria and Indicators Generic Template*. Jakarta: AFTERHOURS.
- Domingues, A. R., Pires, S. M., Caeiro, S., & Ramos, T. B. (2015). Defining criteria and indicators for a sustainability label of local public services. *Ecological Indicators*, 23(57), 452-464.
- Edmonds, W. A., & Kennedy, T. D. (2017). *An Applied Reference Guide to Research Designs: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods* (2nd ed.). California: SAGE.
- Giannarou, L. (2014). Using Delphi technique to build consensus in practice. *International Journal of Business Science and Applied Management*, 9(2), 65-82.
- Khadka, C., & Vacik, H. (2012). Comparing a top-down and bottom-up approach in the identification of criteria and indicators for sustainable community forest management in Nepal. *Forestry*, 85(1), 145-158.
- Kurka, T. & Blackwood, D. (2013). Participatory selection of sustainability criteria and indicators for bioenergy developments. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 24(16), 92-102.
- Lammerts van Bueren, E. M., & Blom, E. M. (1997). *Hierarchical framework for the formulation of sustainable forest management standards*. Rotterdam: Veenman Drukkers.
- Namkoong et al. (2002). *Criteria and Indicators for Sustainable Forest Management: Assessment and Monitoring of Genetic Variation*. Forest Genetic Resources Working Papers. Rome: Forestry Department.

- Phondani, P. C., Bhatta, A., Elsarraga, E., & Alhorra, Y. M. (2016). Criteria and indicator approach of global sustainability assessment system for sustainable landscaping using native plants in Qatar. *Ecological Indicators*, 69(16), 381-389.
- Pokorny, B., & Adams, M. (2003). What do criteria and indicators assess? An analysis of five C&I sets relevant for forest management in the Brazilian Amazon. *International Forestry Review*, 5(1), 20-28.
- Prabhu, R., Colfer, C. J. P., Venkateswarlu, P., Tan, L. C., Soekmadi, R., & Wollenberg, E. (1996). *Testing Criteria and Indicators for Sustainable Management of Forests: Final Report of Phase I*. Jakarta: CIFOR.
- Ritchie, B., McDougall, C., Haggith, M., & de Oliveira, N. B. (2000). *Criteria and Indicators of Sustainability in Community Managed Forest Landscapes: An Introductory Guide*. Jakarta: SMT Grafika Desa Putera.
- Teitelbaum, S. (2014). Criteria and indicators for the assessment of community forestry outcomes: a comparative analysis from Canada. *Journal of Environmental Management*, 132(25), 257-267.
- Twersky, F., & Lindblom, K. (2012). *Evaluation Principles and Practices*. Retrieved March,17, from <https://www.hewlett.org/wp-content/uploads/2016/08/EvaluationPrinciples-FINAL.pdf>